Bursa Araştırmaları, Bahar 2005, Sayı 9

Tapu tahrir defterlerine göre DAĞ YÖRESİ AMME VAKIFLARI

• Niyazi Topçu*

Osmanlı döneminde köyler ve gelir getiren araziler genel olarak; mülk, tımar ve vakıf olmak üzere üç ana sınıfa ayrılmış, vakıflar da sultân vakıfları ve amme vakıfları adı altında iki ayrı kategoride değerlendirilmiştir. Vergi rejimine de esas alınan bu tasnif çerçevesinde zaman zaman "tahrir" denilen malî sayımlar yapılmış ve elde edilen neticeler ayrıntılı şekilde defterlere kaydedilmiştir. Ayrıca yaya, müsellem, taycı gibi askerî sınıflar için de özel defterler düzenlenmiştir. Bu tahrir defterlerinin büyük bir kısmı bugün arşivlerimizde mevcuttur.

Şu anda "dağ yöresi" olarak adlandırdığımız bölgenin Osmanlıların kuruluş devrinden itibaren Hüdâvendigâr Vilayeti'ne tâbi olduğu ve Atranos Kazası olarak adlandırıldığı bilinmektedir. Sadece, Keles ve Keles'e bağlı 6-7 köy Kite Kazası'na tâbidir. Atranos kazanın ismi bugünkü Orhaneli'nin hemen yanında bulunan Atranos şehrinden kaynaklanmaktadır ki, bu şehrin tarihi oldukça eskiye dayanmaktadır. Burası Roma devrinde İmparator Hadrianus adına inşa edilmiş bir kale ve şehir merkezidir. Osmanlıların ilk yıllarında Türklerin hakimiyeti altına girmiş, bu dönemlerde gerek askeri gerekse idari yönden önemli bir merkez olmuştur. Zira, yörede Osmanlı ordusunun temelini teşkil eden yaya ve müsellem teşkilatının muhtelif ocakları bulunmaktadır. Bu ocakların kurucuları, isimleri ve ocak mevcutları tahrir defterlerinden kronolojik olarak takip edilebilmektedir. Ayrıca yine tahrir defterlerinde zâim, sipahi ve doğancı tımarı olarak muhtelif şahıslara verilmiş pek çok köy kayıtlıdır. Yörenin bir kısmı Hüdâvendigâr (I. Murâd) Vakfı'nın köylerinden oluştuğu için sultân vakıflarına ait tahrir defterlerinde yer almaktadır.

"Şu anda "dağ yöresi" olarak adlandırdığımız bölgenin Osmanlıların kuruluş devrinden itibaren Hüdâvendigâr Vilayeti'ne tâbi olduğu ve Atranos Kazası olarak adlandırıldığı bilinmektedir. Sadece, Keles ve Keles'e bağlı 6-7 köy Kite Kazası'na tâbidir. "

Yukarıda da belirttiğimiz gibi tahrirler sırasında; sultân vakıfları haricinde kalan, özel şahıslarca kurulmuş vakıflar "amme vakıfları" adı altında toplanmış ve ayrı tahrir defterlerine kaydedilmiştir. Ancak bu açıklamalardan tüm vakıfların deftere kaydedildiği sonucu çıkarılmamalıdır. Zira, sadece sayım memurlarınca önemli görülen ve kayıt altına alınmasında fayda umulan vakıflar bu defterlere kaydedilmiştir. Yörede ufak-tefek başka vakıflar da vardır ve şer'iyye sicillerinde bu tip vakıflara sıkça rastlanmaktadır.

Biz bu çalışmamızda 1455, 1521, 1539 ve 1573 yıllarına ait tahrir defterlerinin Atranos Kazası bahsinde (18. ve 19. sırada kayıtlı vakıflar Kite Kazası bahsindedir) kaydedilmiş amme vakıflarını ele alacağız. Bu defterlerin hepsi mufassal tahrir defteri olup 1455 tarihli defter Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA) Maliyeden Müdevver Defterler (MAD) kataloğunda 16016 numarada, 1521 tarihli defter BOA. Tahrir Defterleri (TD) katalogunda 453 numarada, 1539 tarihli defter BOA.TD. katalogunda 531 numarada, 1573 tarihli defter Ta

* Avukat, yazar

pu Kadastro Kuyud-ı Kadîme Arşivi (TKKKA) Tapu Defterleri katalogunda 585 numarada kayıtlıdır.

Çalışma konumuz olan defterler kronolojik sıra takip etmekte ve her defter genel olarak bir önceki sayıma ait kayıtları da içermektedir. Bu yüzden sonuncu defter olan 1573 tarihli defteri esas alarak yöre vakıflarını aktarmaya çalışacağız. Bu defterde bulunmayıp başka defterde bulunan benzer vakıflar da sıralamaya alınmış, özet açıklamalar yapıldıktan sonra ilgili tahrir metinleri yazının sonuna eklenmiştir.

Defterlerde köy, mezraa, çiftlik, câmi, mescid, han, köprü gibi vakıflar yer almaktadır. Bunların bir kısmı yöre köylerinin kuruluş dönemlerine ışık tutmakta, bir kısmı da menkîbevî olarak aktarılan bazı "dede-baba" hikâyelerinin gerçek temelleri olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Zira, aşağıda görüleceği üzere köy, mezraa, çiftlik olarak bahsedilen yerlerin hepsi aslında birer zâviye merkezi olup adı geçen köy, mezraa ve çiftliklerin gelirleri bu zâviyelere vakfedilmiştir.

Öte yandan kayıtlı vakıfların bir kısmı para vakfıdır ve bunların hemen hepsinde vakfedilen paranın kâr amaçlı olarak değerlendirilmesi şart koşulmuştur. Faize benzeyen bu uygulama dönemin şartları dikkate alındığında bence oldukça ilginçtir. Osmanlı döneminde para vakıfları için zaman zaman başvurulan ve muamele-i şer'iyye denilen bu usul bugün faizsiz bankacılık sisteminde öngörülen kâr ortaklığına benzetilmektedir. (Ayrıntılı bilgi için bk. A. Akgündüz; İslam Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi, II.Baskı, Osav Yay., İstanbul, 1996, s.224-229)

Bu noktada şu hususu hatırlatmakta fayda vardır ki, kayıtlarda geçen bazı yer ve mevki adlarının bugünkü durumları tarafımdan tesbit edilememiştir. Konuyla ilgili bilgi verebilecek olanların Bursa Araştırmaları Vakfı veya Dağ-Der aracılığıyla bizimle irtibata geçmeleri, yöre tarihinin aydınlanmasına katkı sağlayacaktır.

VAKIFLAR

1) Şeyh Köyü

Kayıtlarda Şeyhler ve Şeyhlü olarak da geçen köy bugün Keles'e bağlı Kıranışıklar köyüdür. Bu köyün arazisi bizzat I. Murâd Hüdâvendigâr tarafından Şâhin Baba'ya ve onun zâviyesine vakfedilmiştir. Şâhin Baba'dan sonra sırasıyla Azâdlu, Hüseyin, Şeyh Alaaddin ve Emir Fakîh vakfın mutasarrıflarıdır. Son tahrirde köy halkından 19 kişi bu zâviyenin vakfına vergi ödemekte olup Mustafa ve

TAHRİR METİNLERİ

(Metinler yukarıdaki sıraya göre aktarılmıştır, her kaydın altında o vakfın hangi defterlerde yer aldığı yazılıdır.)

TKKKA.TD.585, s.234b-236b.

1) Karye-i Şeyh Köyü, vakıfdır, Gâzi Murâd Hüdâvendigâr'dan ve Bayezid Beg Hüdâvendigâr'dan Şâhin Baba Zâviyesine, şimdi Azâdlu tasarruf ider, merhûm Sultân Murâd Hân Hüdâvendigâr nîşânıyle deyû kayd olunmuş an defter-i Kirmastî, andan sonra Hüseyin nâm kimesne tasarruf itmiş, merhûm Sultân Mehmed ve Bayezid Hüdâvendigâr'dan ve Gâzi Hüdâvendigâr'dan nîşân-ı şerîfleri var deyû kayd olunmuş der defter-i köhne, el-hâletü hâzihî Şâhin Baba evlâdından Şeyh Alâeddin zâviye-i mezbûrede şeyh olub vakfiyet üzre mutasarrıfdır, elinde pâdişâhımız azze nadreden berât vardır deyû kayd olunmuş der defter-i köhne, hâliyâ Şeyh Alâeddin fevt olub oğlu Emir Fakîh'e sadaka olunmuş elinde nîşân-ı şerîf var deyû mukayyed der defter-i atîk. [Nefer 19], Hâsıl 150. (1455, 1521, 1573)

2) Mezraa-i der Karye-i Harmancık, tâbi-i Adranos, İbrahim Fakîh'in bir çiftlik yeri vardır, vakıfdır, Korkud oğlu Gündüz Beg'den, şimdi mezkûr İbrahim Fakîh'in oğlu Seydi Mahmud tasarruf ider, elinde sultân nîşânı var deyû kayd olunmuş der defter-i Kirmastî, andan sonra Seydi Mahmud fevt olub oğlu Yakub tasarruf ider, elinde Sultânımız azze nadreden müteaddid hükm-i hümâyûnları var deyû kayd olunmuş der defter-i köhne, sonra mensûh olup tımara virilmiş el-hâletü hâzihî mezkûr Yakub mutasarrıf, elinde pâdişâhımız azze nadre hükm-i hümâyûnı var deyû kayd olunmuş der defter-i köhne, hâliyâ Mehmed ve Pîrî ve Ferid nâm kimesneler mutasarrıf, be-muceb-i berât-ı padişahî deyû mukayyed der defter-i atîk. [Nefer 3], âsiyâb-ı harâb der tasarruf-ı zâim-i Atranos, Hâsıl 600, an mûceb-i defter-i atîk. (1455, 1521, 1573)

3) Mezraa-i der Karye-i Günây, Selâhaddîn, ki vakıfdır kâfirîn kovan yâvi? nâm kimesneden, iki mudlık yerdir, şimdi Alduk elindedir, ammâ berât yokdır, defterde anası ve karındaşı Âdilhân [mestûrdır, Mehmed veled-i mezkûrdır, deyû nakl olunmış an defter-i Kirmastî, şimdi mezkûr Âdilhân] fevt olmuş mezbûr Alduk oğlu Elvan ve mezbûr Mehmed mutasarrıflardır ellerinde berât yokdır zâyi oldı didiler deyû kaydolunmış der defter-i köhne, sonra mensûh olub tımara emr olunmuş, el-hâletü hâzihî Alduk oğulları Elvan ve Mehmed mutasarrıflardır ellerinde pâdişâhımız azze nadre nîşân-ı şerîfi var deyû kayd olunmuş der defter-i köhne, hâliyâ Paşa Bâli ve Mustafa mutasarrıflardır, ellerinde pâdişâhımız azze nadre hazretlerinden nîşân-ı alişân içün deyû mukayyed der defter-i atîk. [Nefer 5], Hâsıl 200. (1455, 1521, 1539, 1573)

Mehmed adlı kişilerin müştereken zâviyede şehylik yaptıkları, Şahkulu adlı kişinin de zâviyenin temizliğinden sorumlu olduğu belirtilmektedir. Şâhin Baba'nın türbesi de bu köydedir.

(Not: 1573 tarihli Sultân Vakıfları/Selâtîn Evkâfı defterinde Hüdâvendigâr Vakfı'nın köyleri arasında "Şâhinbaba nâm-ı diger Kıranışık" şeklinde bir köy daha vardır. TKKKA.TD.570, s.94b. Aslında aynı köy olup köyün Hüdâvendigâr Vakfına vergi ödeyen mükellefleri bu bahis altında kaydedilmiştir.)

2) İbrahim Fakîh Çiftliği

Harmancık'da bulunan bir çiftlik olup Korkut oğlu Gündüz Bey tarafından İbrahim Fakîh'e vakfedilmiştir. Daha sonra İbrahim Fakîh'in oğlu Seydi Mahmud, ondan sonra oğlu Yakub tasarruf etmiş, bir ara vakıf statüsü kaldırılıp tımara verilmiş, ancak daha sonra yine Yakub'a iade edilmiştir. Yakub'dan sonra Mehmed, Pîrî ve Ferid adlı kişiler müştereken tasarruf etmişlerdir.

3) Selahaddîn Mezraası

Defterlerde "Güney köyünde Selahaddîn Mezraası" olarak kayıtlı, kırk kile civarında tohum ekilebilen bir mezraadır. Kafirleri kovan kişi tarafından vakfedildiği belirtilmektedir. 1455 defterinde adı "Seyfeddîn" olarak zikredilen bu mezraa o tarihte Alduk isimli bir şahsın tasarrufundadır. Ondan önce annesi ve kardeşi Adilhan tasarruf etmiştir. Daha sonra Alduk'un oğulları Elvan ile Mehmed'in tasarrufuna geçmiş, fakat berât isteyen tahrir görevlilerine kaybettiklerini söyleyip berât ibraz edememişlerdir. Bir ara vakıf statüsü kaldırılıp tımara verilmiş, daha sonra Elvan ve Mehmed'e iade edilmiştir. Bunlardan sonra Paşa Bali ve Mustafa adlı kişilerin tasarrufuna geçmiştir. Muhtemelen Keles'in Dedeler Köyü ile ilişkilidir, zira bu köyde Selâhaddîn-i Buhârî denilen ve Rumları kovup buraya yerleştiği rivâyet edilen bir şahsın türbesi mevcuttur. Başka bir rivâyete göre şahsın adı Seyfeddîn'dir.

4) Perçin Köyü

Bugün Büyükorhan'a bağlı Perçin köyüdür. Özel mülk iken Durdu Bey (kayıtlarda adı Turud ve Durud şeklinde yer almaktadır) tarafından satın alınıp Orhaneli'deki câmiine vakfedilmiştir. Câmi yıkıldığı için 1455 tahririnden itibaren köyün gelirinin câminin tamirine ve bakımına harcanması uygun görülmüştür. Önceleri câmide kim imâm olursa vakfa da o tasarruf etmiş, daha sonra sırasıyla Şeyh Mahmud, Mevlânâ Hayreddin, Mevlânâ Tâceddin, Mevlânâ Sinan hem imâmlık ve hatiplik yapmış hem de

4) Özler içinde Perçîn adlu bir köy vakıfdır, Durud Begden ki milk-i insden satûn alub nefs-i Adranos'da câmiine vakf itmiş, Halil Beg defterinde dahi bu veche üzre mestûrdır, mezkûr câmi harâb olmuş, şimdiki halde ısmarlandıkim mezkûr köyün mahsulâtın mescid meremmetine sarf ideler ba'de'l-yevm, evvelden kim imâm olursa tasarruf idermiş şimdi Mahmud Şeyh tasarruf ider, elinde pâdişâhımız nîşânı var deyû nakl olunmuş der defter-i Kirmastî, şimdi Mevlânâ Hayreddin tasarruf ider hitâbet içün bu veche üzre sultânımızdan hükm-i hümâyûnı var deyû kayd olunmuş der defter-i köhne, el-hâletü hâzihî Mevlânâ Tâceddin câmi-i mezkûrda imâm ve hatîb olub vakf-ı mezkûrı cihet-i imâmet ve hitâbet içün vakfiyet üzre mutasarrıfdır, elinde pâdişâhımız azze nadre ve merhûm Sultân Mehmed nîşânları var deyû kayd olunmuş der defter-i köhne, hâliyâ Mevlânâ Hatîb Sinan cihet-i imâmet ve hitâbet içün mutasarrıfdır, beberât-ı sultânî deyû mukayyed der defter-i atîk. [Nefer 64], Hâsıl yekün 1.844. (Vergi kalemlerinin ayrıntılı kaydı da var.) (1455, 1521, 1539, 1573)

5) Adranos vilayetinde Hızır Şeyh yeri dimekle ma'rûf vakıf mezraa, kadîmden Bayezid Hüdâvendigâr'dan mezkûr Hızır Şeyh'e vakıf imiş, andân sonra Hızır Şeyh müteveffâ olub evlâdından Abdullah ve Nasuh ve Kâsım nâm kimesneler vakfiyet üzre mutasarrıflardır, ellerinde selâtîn-i mâziyeden ve sultânımızdan mukarrernâmeleri var deyû kayd olunmuş der defter-i köhne deyû mukayyed der defter-i atîk. Hâsıl 200, an mûceb-i defter-i atîk. (1521, 1573)

6) Kaza-i Atranos'da Aka Beg dimekle ma'rûf mekânda Mahmud nâm kimesne[nün] tasarruf itdügi mezraa, kadîmden vakfiyet üzre tasarruf olunur deyû kaziye arz idüb Mehmed nâm kimesneye sadaka olunmuş, elinde nîşân-ı şerîf var deyû mukayyed der defter-i atîk. Hâsıl 100, an mûceb-i defter-i atîk. (1521, 1539, 1573)

7) Kaza-i Atranos'da Karye-i Göynükbelen'de Şeyh Hisâr Bey oğulları[nun] tasarruf itdükleri vakıf çiftlik, ki kadîmden vakfiyet üzre tasarruf olunur, el hâletü hâzihî Mustafa ve Bâkî nâm kimesnelere sadaka olunmuş ellerinde merhûmân Sultân Bayezid Hândan ve Sultân Selîm Hân'dan nîşân-ı şerîfleri var. [Nefer 7], Zikrolunan zevât zâviye-i mezbûrda hizmetkârlardır deyu defterinde kaydolunmış, defter-i atîkde esâmi kaydolunmamışdır. Hâsıl 100, an mûceb-i defter-i atîk. (1455, 1521, 1573)

8) İkibaşlu dimekle ma'rûf dağda velâyeti zâhir Konur Seydî mezarı dimekle meşhûr mezâr-ı şerîf, ki üzerinde Şeyh Derviş Muslîhiddîn tekyenişîn ve seccâdenişîndir deyû mukayyed der defter-i atîk, mezkûr Muslîhiddîn'den sonra Hacı Bayram mutasarrıfken fevt olub oğlu Turgud mezâr-ı mezbûrda tekyenişîndir, elinde merhûm Sultân Süleymân Hân'dan ve pâdişâhımız hazretlerinden berât-ı hümâyûnı var. [Ne

vakfa mutasarrıf olmuşlardır. 1573 yılında 64 vergi mükellefi bulunan büyük bir köydür. Bu tarihte Turgut Fakîh imâm, Hacı Bayram ise zâviyedâr olarak kayıtlıdır. Dolayısıyle köyde bir zâviye bulunduğu da anlaşılmaktadır.

5) Hızır Şeyh Mezraası

Yıldırım Bayezid tarafından Hızır Şeyh adlı kişiye vakıf olarak verilmiş, Hızır Şeyh'den sonra oğulları Abdullah, Nasuh ve Kasım'ın tasarrufuna geçmiştir. Önceleri Orhaneli'ne bağlı iken sonradan Tavşanlı'ya bağlanan Köseler Köyü ile ilgili olabilir. Zira bu köye eskiden Hızıryeri de denilmekteymiş

6) Akabey Mezraası

Atranos Kazası'nda Akabey mevkiinde bulunan vakıf mezraadır. Eskiden beri vakıf olarak kullanılagelmiştir. Mahmud adlı bir kişi tarafından tasarruf edildikten sonra Mehmed'e verilmiştir.

7) Hisar Bey Çiftliği

Göynükbelen köyünde Şeyh Hisar Bey'in oğulları tarafından tasarruf edilen vakıf bir çiftliktir. Bunlardan sonra Mustafa ve Baki adlı kişilerce tasarruf edilmiştir. Son tahrirde kayıtlı 7 mükellefin tümü zâviyede görev yapmaktadır.

8) Konur Seydî Mezarı

İkibaşlı Dağ denilen mevkide bulunan ve veli olduğuna inanılan Konur Seydî adlı kişiye ait mezardır. Mezarın yanında bir zâviye bulunduğu da kayıtlardan anlaşılmakta olup zâviyede önceleri Derviş Muslîhiddîn şeyhlik yapmış daha sonra oğlu Turgut şeyh olmuştur. Kayıtlı mükelleflerin tamamı zâviye görevlisidir. Orhaneli Karaoğlanlar köyünde Çataltepe mevkiinde bulunan yatır ile ilgili olabilir.

9) Çamlıca Köyü imâmet vakfı

Atranos'a tâbi Çamlıca Köyündeki mescidin imâmına ücret ödenmesi için Turgut adlı bir kişi tarafından kurulan vakıfdır. Vakfın ana gelir kaynağı Turgut'a ait bir bağ olup yıllık hâsılatı 100 akçedir. Adı geçen Turgut kendi kurduğu bu vakfın günlük yarım akçe ücretle mütevellîliğini de yapmaktadır. Sadece mütevellî ücretinin yıllık 177 akçeye tekabül ettiği gözönüne alınırsa ve eğer bu ücret sembolik bir ücret değilse vakfın başka gelirlerinin de olması mutlaktır.

10) Göynükbelen köyünde mescid, han ve köprü vakfı

fer 6]. Mezkûrân zâviye-i mezâri-i mezbûrda hizmetkârlardır deyû kaydolunmuş. (1521, 1573)

9) Karye-i Çamluca, tâbi-i Atranos, hâric-ez-defter, Vakf-ı imâm-ı mescid-i karye-i mezbûre, Bâğ-ı Turgud, hâsıl 100, Berât-ı hümâyûn ile vâkıf-ı mezbûr Turgud yevmî nim akçe ile mütevellîdir. (1573)

10) Atranos'a tâbi Göynükbelen nâm karyede Muharrem nâm kimesne bir mescid ve hân ve köprü binâ idüb termîmleri içün onu onbir akçe hesâbı üzre muâmele-i şer'iyye olunub rıbhıyle zikrolunan mescid ve hân ve köprünün meremmetleri görüle deyû bin akçe vakf idüb vech-i meşrûh üzre şart eylemiş, hâlâ berât-ı hümâyûn ile kendüsi mütevellîdir. Hâric-ez-defter. (1573)

11) Yenice köyünden Mehmed nâm kimesne Atranos Suyu dimekle ma'rûf nehr-i azîm üzerinde Mekri Köprüsü dimekle ma'rûf köprü ve Nilüfer nâm nehr üzerinde Çirâz nâm köprülerin sahibleri olmayub müselmânlar ve sâyir ibnü's-sebîl mürûr ve ubûr eylemekde kemâl-i mertebe müzâyaka üzre olmağın mezbûr Mehmed malı ile zikrolunan köprüleri tâmir idüb ve hassâ malından iki bin akçe vakf eyleyüb rıbhıyle mezkûr köprülerin meremmetin görüle deyû şart eyleyüb hâlâ pâdişâhımızdan berât-ı hümâyûn ile oğlu Emir yevmî nim akçe ile köprücidir mâl-ı vakf ile köprüleri tâmir ider. (1573)

12) Virancık nâm karyeden Süleyman bin Bayram nâm kimesne Atranos Suyu dimekle ma'rûf nehr-i kebîr üzre Ment Köprüsü dimekle meşhûr köprü meremmâtın idüb ve kendü ve hâlis malından beşyüz akçe vakf idüb rıbhıyle mezkûr köprü meremmet ola deyû şart eyleyüb ve beşyüz akçe Bahşayiş nâm kimesne dahi vakf idüb rıbhıyle vech-i mezkûr üzre köprü meremmeti görüle deyû şart eyleyüb mezkûr Süleyman pâdişâhımızdan berât-ı hümâyûn ile hâlâ meremmetcidir ve kendünden sonra oğlu meremmetci ola deyû şart eylemiş. (1573)

13) Cemâat-i Yörükân, an evkâf-ı merhûm İshak Paşa, [Nefer 5], Hâsıl 100, an resm-i bennâk ve aded-i ağnâm (1539, 1573)

14) Karye-i Karaardıç, tâbi-i Atranos , Vakf-ı Köprü-i Kuyuderesi , Nakdiye 1200, Vakf-ı Mustafa, berây-i köprü-i mezbûr, Nakdiye 200, an mahsûl-i bağce. Zikrolunan akçeler onu onbirbuçuk akçe üzre muâmele-i şer'iyye olunub hâsıl olan rıbhından yevmî nim akçe ile Ramazan nâm kimesne mütevellî ola, bâkiyesi köprü-i mezkûrun meremmetine sarf oluna. (1573)

15) Karye-i Harmancık, tâbi-i Atranos, Vakf-ı Murâd, berây-i câmi-i Hôd?, der karye-i mezbûre, Nakdiye 6330, Onu onbir buçuk akçe hesâbı üzre muâmele-i şer'iyye olunub hâsıl olan rıbhından yevmî nim akçe mütevellîye bâkiyesi câmi-i mezbûrun rakabesine ve hasırına ve şem'ine sarf oluna deyû şart

Göynükbelen köyünde Muharrem adlı bir şahıs tarafından mescid, han ve köprü yaptırılmış, ayrıca bunların tamiri ve bakımı için yine aynı şahıs tarafından 1.000 akçe vakfedilmiştir. Bu paranın % 10 oranında kâr ile değerlendirilip getirisiyle bakım ve tamir işlerinin görülmesi vakfeden tarafından şart koşulmuştur.

11) Kocasu ve Nilüfer Çayı üzerinde iki köprü vakfı

Yenice köyünden Mehmed; bakımsız kaldıkları ve insanlar gelip geçmede zorluk çektikleri için Kocasu üzerinde bulunan Mekri Köprüsü ile Nilüfer Çayı üzerinde bulunan Çirâz Köprüsü'nü tamir ettirmiş, bu köprülerin sonraki dönemlerde bakımlarının yapılabilmesi için ayrıca 2.000 akçe vakfetmiştir. 1573 tahririnde Mehmed'in oğlu Emir yarım akçe yevmiye ile köprülerin bakım ve tamir görevini yürütmektedir.

12) Kocasu üzerinde bir köprü vakfı

Bugünkü Örencik köyünden Süleyman adlı bir şahıs Kocasu üzerindeki Ment Köprüsü'nü tamir ettirmiş, köprünün bakım ve onarımı için 500 akçe vakfetmiş, aynı köprüye daha sonra Bahşayiş adlı bir kişi de 500 akçe vakfetmiştir. 1573 yılında Süleyman bu para vakfının mütevellîliğini sürdürmekte olup vakfettiği paranın değerlendirilmesini ve kendisinden sonra oğullarının tamir görevini yürütmesini şart koşmuştur.

Örnek Tahrir Sayfas

olunmuş. (1573) (BOA.TD.531, s.7, 219, 223)

16) Karye-i Karıncalu, an evkâf-ı Selçuk Hâtun, tâbi-i Atranos, [Nefer 7], der cemâat-i yörükân-ı Kuzbaş, an evkâf-ı mezbûre, tâbi-i Atranos, [Nefer 1].

(1539)

17) Karye-i Akçalar, der civâr-ı Karye-i İlbise, Vakf-ı Mehmed Paşa, evlâdına vakıfdır, tâbi-i Atranos. [Nefer 24]. (Derkenar 1- Ada ve Karaca Paşa vakıflarına ilhâk olunmışdır.) (Derkenar 2- Kirmastı'da Ada ve Yalakcı? nâm karyeler ki Mehmed Baba ebnâsından? Osman Beg tasarruf ider) (Derkenar 3- Karye-i mezbûreden Emir Sultân Vakfına üç nefer kaydolunmışdır, öşürlerin ve resm-i çiftlerin virirler) (1539)

18) Karye-i İlyaslar, Yakub yeridir, Ulâş Baba zâviyesine müteallik kimesnelerdir, tâbi-i Kite, [Nefer 40], (Derkenar 1- Tımarda ve evkâfda görüle, tımar mıdır vakıf mıdır) (Derkenar 2- Mezkûr karye mezîden görüle).

(1539)

19) Zâviye-i Fakîre Ana, der kurb-i Karye-i Kavacık, nim çiftlik yerdir ziraat ve hirâset olunub mahsulâtından ve sâyir resm-i meyve ve gayrından âyende ve revende[ye] hizmet iden zâviye-i mezkûrda sulbden olan zâviye-i mezbûreye Küçük Hamza şeyhdir elinde merhûm Sultân Süleyman Hân'dan ve pâdişâhımız azzallahu nadre hazretlerinden berât-ı hümâyûnı var. [Nefer 3]

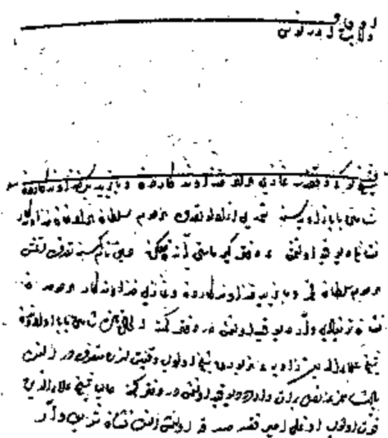
(1539)

(Not: BOA.TD.531 nolu defterde Nalband ve Yayabaşı Köyleri de vakıf olarak kayıtlıdır, ancak daha sonra "eşkincilü vakıf olmağın tımar defterine kayd olundı" şerhi ile bu kayıtlar iptal edilmiştir. s.5-7) (BOA.TD.111, s. 566)

20) Karye-i Harmancık, ki evvelden subaşı hâssıdır, sonra mezkûr köy Dede Bâli oğlu Cavli Begün Fenâri oğlu teftîşi ile mülki çıkub merhûm Sultân Murâd Hân-ı Hüdavendigâr müsellem dutup elinde nîşânları var, Sultân Murâd Hân hükmi görüldi, Molla Fenâri oğlu teftîşin kabul itdim mezkûr karyeyi mukarrer dutdum sâyir emlâk gibi tasarruf ide deyû, şimdi tımara emrolundı mülkiyeti bozıldı deyû defter-i köhnede kayd olunmuş, el-hâletü hâzihi zikrolan eşkincilü mülk mezkûr Dede Bâli'nin Tavşanlu'da Bazârköy'de olan zâviyesine vakf idib vakfiye yazdırmış, vakfiyet üzre tasarruf olunur iken tımara virilmiş, şimdi girü vakfiyet üzre mukarrer itdüm deyü pâdişâhımız hazretlerinden mukarrernâme arz olundığı üzre deftere eşkincilü vakf kayd olundı, Mehmed Çelebi mütevellî mutasarrıfdır ve mezbûr Dede Bâli evlâdındandır deyû kayd olunmuş der defter-i köhne, hâliya mezkûr Mehmed Çelebi oğlu Bayezid Çelebi mütevellîdir, tevliyet aslıca evlâda şart olunmış.[Nefer 90], Hâsıl yekün 3375. (Vergi kalemlerinin ayrıntılı kaydı da var.) (1521, 1573)

13) İshak Paşa Vakfı

Vakfın nerede ve ne cihetle kurulduğu belli değildir. Sadece Yörük cemâatinden 5 mükellefin yıllık 100 akçe vergi ödediği anlaşılmaktadır. Harmancık'ın İshaklar köyü ile bağlantısı olabilir. (II. Murâd ve Fatih devri komutanları arasında İshak Paşa adında ünlü bir devlet adamı vardır. İnegöl'de imareti ve medresesi bulunmaktadır. Bu şahsın vakfı ile de ilgili olabilir).

14) Karaardıç'ta köprü vakfı

Keles'e bağlı Karaardıç köyünde bulunan Kuyuderesi Köprüsü'ne vakfedilmiş 1.200 akçelik para vakfıdır. Kim tarafından vakfedildiği belli değildir. Aynı köprüye Mustafa adlı bir kişi de bahçe gelirlerinden 200 akçe vakfetmiştir. 1573 yılında Ramazan adlı bir kişi yarım akçe yevmiye ile mütevellîlik görevini yürütmektedir.

Paranın % 15 kâr ile değerlendirilmesi vakıf şartlarındandır.

15) Harmancık'da câmi vakfı

Murâd adlı bir kişi tarafından Harmancık'taki Hod? Câmiine vakfedilen 6.330 akçelik para vakfıdır. Paranın % 15 kâr getirecek şekilde değerlendirilmesi ve mütevellîye yarım akçe yevmiye ödendikten sonra kalan miktarın câmiin bakım, onarım, döşeme ve aydınlatma masraflarına harcanması vakfedenin şartıdır.

16) Selçuk Hâtun Vakfı

Vakfın nerede ve ne cihetle kurulduğu belli değildir. Karıncalı köyünden 7 ve Kuzbaş Yörük cemâatinden 1 olmak üzere toplam 8 vergi mükellefi vardır. (Çelebi Mehmed'in Selçuk Hâtun isminde bir kızı olup hayırsever bir kadındır. Karaca Paşa ile evlenmiştir. Bursa'da Mihraplı Köprü'yü yaptırmıştır. Ayrıca Bursa'da bir câmii, medresesi, İstanbul ve Edirne'de birer câmii vardır. Yeşil Türbe'de gömülüdür. Hayır eserleri için vakıf da kurmuştur. Bu vakıf ile ilgili olabilir.)

17) Mehmed Paşa Vakfı

Evlatlık vakıf olup Ilbiseler civarındaki Akçalar köyünde kurulmuştur. 1539 tahririnden sonra Ada ve Karaca Paşa vakıflarına katılmış, ayrıca bazı mükellefleri Emir Sultân Vakfı'na bağlanmıştır.

18) Ulaş Baba Zâviyesi Vakfı

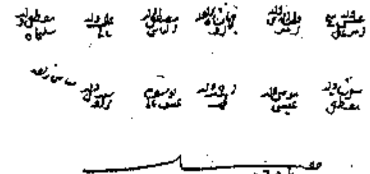
Zâviyenin yeri tam olarak belirtilmese de Kite(Ürünlü) kazasına tabi İlyaslar köyünden 40 mükellefin bu zâviyeye vergi ödediği belirtilmektedir. Muhtemelen zâviye de bu civardadır. Keles'in Dağdibi köyünün eski ismi İlyaslar olup bu köyle ilgili olabilir.

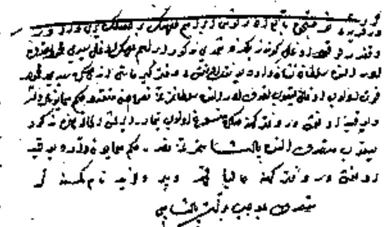
19) Fakîre Ana Zâviyesi

Defterde "Kavacık köyü yakınlarında Fakîre Ana Zâviyesi" şeklinde kayıtlı olan bu zâviye Keles'in Küçükkavacık Mahallesi'ndedir. Halen Ana Sultân Türbesi olarak adlandırılmaktadır. Zâviyenin çiftliğinde ziraat yapıldığı ve geliriyle gelen-geçen yolculara hizmet edildiği belirtilmektedir. Burada görevli üç kişiden Küçük Hamza adlı şahıs zâviye kurucusunun soyundan gelmekte ve zâviyenin şeyhliğini yapmaktadır.

20) Harmancık Köyü

Önceleri subaşı hâssı yani tımar köyü iken II. Murâd devrindeki bir teftiş sırasında aslında Murâd Hüdâvendigâr devrinde mülk olarak verildiği ve Dede Bâli oğlu Cavlı Bey'in mülkü olduğu anlaşılıp Cavlı Bey'e verilmiştir. Cavlı Bey de bu köyü Dede Bâli'nin Tavşanlı Pazarköy'de bulunan zâviyesine vakfetmiştir. Muhtemelen Fâtih döneminde mülkiyeti bozulup yine tımara verilmiş daha sonra tekrar vakfa iade edilmiştir. Dede Bâli'nin neslinden Mehmed Çelebi ve onun oğlu Bayezid Çelebi mütevellî olarak kayıtlarda yer almaktadır. Mütevellîlik görevinin babadan oğula geçmesi şart koşulmuştur. Amme vakfı statüsünde değildir, eşkincili vakıfdır. Yani vakıf mütevellîsi sefer zamanı orduya asker göndermekle de yükümlüdür. 1521 yılında 90 vergi mükellefi bulunan oldukça büyük bir köydür.

BAHAR 2005

Fiyatı 2.000.000-2 YTL

BURSA ARAŞTIRMALARI

kent tarihi ve kültürü dergisi

Sayı: 9

- Bursa'da Ermeni Tehciri
- Esnafların Üretim Teknikleri
- 1915 Yılında Bursa'nın Nüfusu
- Dosya: YEŞİL SEMTİ

BURSA ARAŞTIRMALARI VAKFI